

Archivácia a manažment výskumných dát

Prosím, vyplňte prezenčnú listinu (google forms):
<https://forms.gle/D6e1GLDHm26dwvuW9>

Zuzana Stožická
Centrum vedecko-technických informácií SR

Táto prezentácia je šírená pod licenciou
[Creative Commons 4.0 Attribution](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

EURÓPSKA ÚNIA
Európske štrukturálne a investičné fondy
OP Integrovaná infraštruktúra 2014 – 2020

MINISTERSTVO
DOPRAVY A VÝSTAVBY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 1

- Archivácia – pamäť vedeckého záznamu
- Čo sa stane s obsahom časopisu, keď vydavateľ skrachuje?
- Repozitáre
- Manažment výskumných dát – iným slovom zodpovednosť k dátam (a kolegom, ktorí by ich mohli potrebovať)
- Plán manažmentu dát (Data Management Plan, DMP)
- Nástroje, ktoré nám môžu pomôcť

- Krátky, ale informatívny dánsky videokurz o význame dátového manažmentu: <https://vidensportal.deic.dk/RDMeLearn>, Danish National Forum for Data Management: doi: 10.11581/dtu:00000048, doi: 10.11581/dtu:00000049, doi: 10.11581/dtu:00000050
- MANTRA Research Data Management training (kurz Edinburskej univerzity): <https://mantra.edina.ac.uk/>
- Po Slovensky: Webinár CVTI SR z mája 2020 [Manažment vedeckých dát a príklad dobrej praxe na Slovensku: digitálny repozitár Katedry mediamatiky a kultúrneho dedičstva na Žilinskej univerzite](https://archiv.nti.sk/archive.php?vid=5841999IUEMF0241##videoplayer) <https://archiv.nti.sk/archive.php?vid=5841999IUEMF0241##videoplayer>

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1

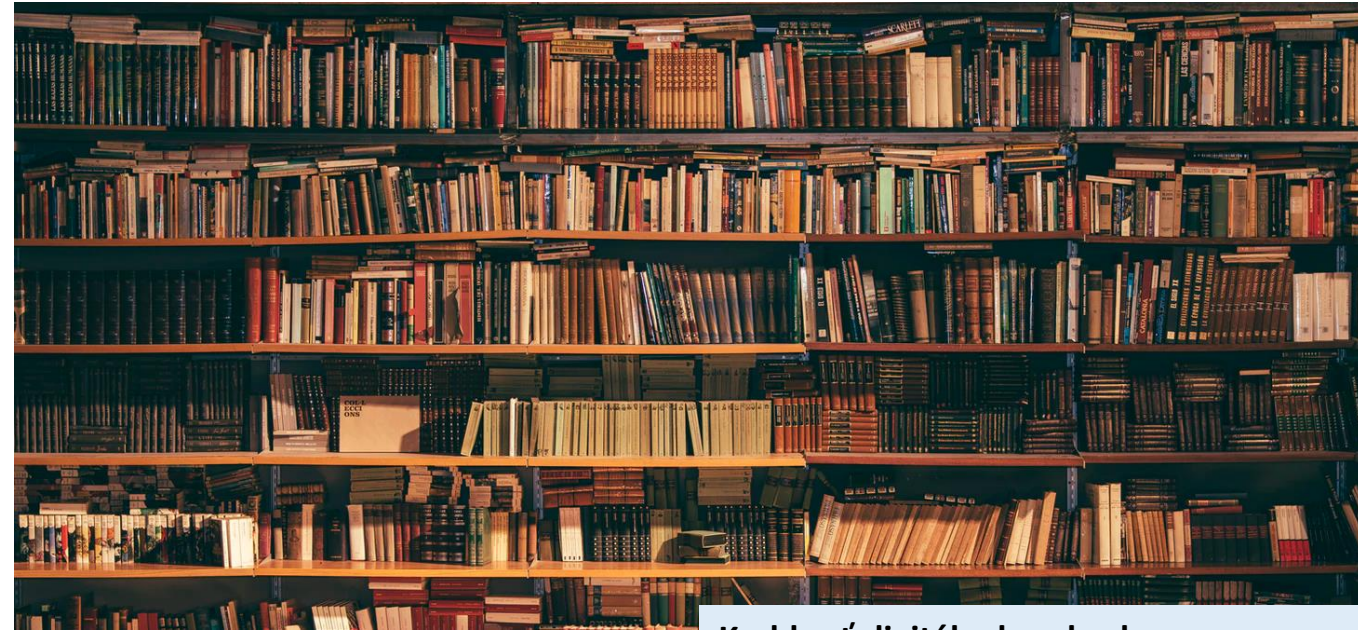
1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

- Kontinuita vedeckého záznamu
- Vedecké články a datasety sú vyhľadávané a citované, (= potrebné), aj storočia po svojom uverejnení.

Samozrejme nie všetky, ale nikto nevie vopred určiť, ktoré budú „tie šťastné“.

- Vydavateľstvá vedeckých časopisov, hlavne tie menšie, majú často krátky život.
- Čo sa deje s obsahom po zániku časopisu/vydavateľa?
- Kedysi: papierové exempláre časopisu ostávali v knižnici, ktorá ich archivovala
- Dnes: Error 404...

... alebo...

Krehkosť digitálneho obsahu

Papierová kniha vydrží storočia. Čo je viac ako napr. CD-nosič.

Na druhej strane, časopis či noviny z menej kvalitného (kyslého) papiera sa po niekoľkých desaťročiach rozpadnú bez náhrady – ak ich obsah chceme zachovať, musíme digitalizovať.

Kam s tým všetkým digitálnym obsahom?

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01

1 01

001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Seriózní vydavatelia sa zapájajú do archivačných iniciatív

- **Portico** (<https://www.portico.org/>) – tmavý archív e-časopisov, kníh a digitálnych kolekcí, podporovaný komunitou vydavateľov a knižníc (sprístupňuje obsah až v okamihu, keď prestane byť klasicky dostupný)
- **JSTOR** (Journal storage, <https://www.jstor.org/>) – od r. 1995, začal ako knižnica archivujúca digitalizované staršie čísla papierových časopisov. 6 % obsahu (spadajúceho do verejnej domény) je voľne dostupných, zvyšok na báze predplatného.
- Ďalšie: **e-Depot** (Holandsko), **OCLC** (British Library), **HathiTrust** (akademické knižnice Big Ten Academic Alliance)...
- ... na Slovensku: projekt DIKDA (SNK)

Archivácia – proces podporujúci dlhodobé uchovávanie a ochranu dát/dokumentov a metód/postupov ich čítania a interpretácie

Ochrana (preservation) – súbor postupov a činností zameraných na uchovanie dát po určitú dobu a/alebo zhromažďovanie dát pre budúce použitie, pričom súčasťou je archivácia a/alebo odosielanie dát do repozitára (úložiska).

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Seriózní vydavatelia sa zapájajú do archivačných iniciatív

- **LOCKSS** (Lots Of Copies Keep Stuff Safe, www.lockss.org) – Stanford university, od r. 1998. Systém na báze softvéru s otvoreným zdrojovým kódom, ktorý kontroluje viaceré kópie dokumentu voči sebe navzájom, aby odhalil náhodne vzniknuté chyby (alebo prípadné pokusy o zmenu či potlačenie materiálu, ktorý bol vydaný. Keby bola na internete len jedna kópia pod jednou administráciou, bola by oveľa zraniteľnejšia voči diverzii či cenzúre).
- **CLOCKSS** (Controlled LOCKSS, <https://clockss.org/>) – túto službu si platia najmä veľkí vydavatelia (u ktorých je malá pravdepodobnosť zániku, preto zatiaľ zverejnila len malú časť archívov)

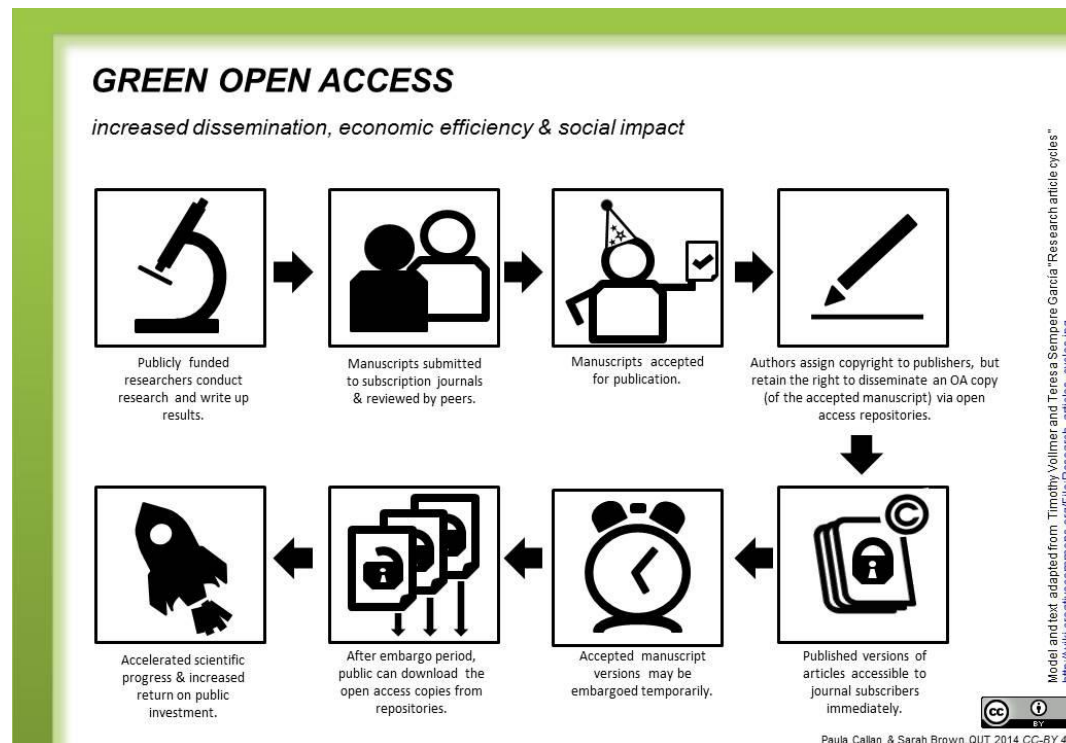

Autoarchivácia (autor si archivuje svoje dielo sám) v repozitári – cesta nezávislá od vydavateľov

Repozitár – štruktúrované digitálne úložisko, systém pre prevádzku súboru služieb, ktoré sa zaoberajú získavaním, správou a sprístupňovaním digitálneho obsahu

- „**digital repository**“ – termín zaviedli 1995 R. Kahn, R. Wilensky (teoretické princípy: Kahn-Wilensky Framework, KWF. Definujú komponenty, architektúru systému oddeľujú od uchovávaného obsahu)

Webinár o zelenom otvorenom prístupe -
Preprinty a ich miesto vo vedeckej komunikácii:
<https://video.nti.sk/rec/?735676N02NKILA99>

Repozitár – štruktúrované digitálne úložisko, systém pre prevádzku súboru služieb, ktoré sa zaoberajú získavaním, správou a sprístupňovaním digitálneho obsahu

- **Inštitucionálne** repozitáre – služby orientované primárne dovnútra inštitúcie s cieľom mať pod kontrolou publikačné (dátové a iné) výstupy a poskytovať zamestnancom potrebné informačné zdroje, ale aj navonok: reprezentovať inštitúciu kvalitným obsahom
- Otvorené **predmetové** repozitáre – zameriavajú sa na konkrétnu vednú oblasť (napr. **ArXiv**, od r. 1991)
- **Národné** repozitáre – obsahujú publikačné výstupy krajiny
- **Dátové, softvérové, multiodborové** (napr. Zenodo)...

INŠTITUCIONÁLNY REPOZITÁR SAV

ČINNOSTI A OHLASOV

ŤYCH VÝSTUPOV

Repozitár SAV je inštitucionálne digitálne úložisko pre dlhodobé uloženie a sprístupnenie publikácií (**zamestnaneckých diel**) vytvorených zamestnancami niektorej z organizácií Slovenskej akadémie vied, budované v súlade s ustanoveniami **Smernice o inštitucionálnom repozitári SAV**. Repozitár je registrovaný v **Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR)**. (Auto)archivácia publikácií v repozitári je uplatnením **zelenej cesty Open Access** k výsledkom výskumu SAV realizovaného z verejných zdrojov. Repozitár SAV je prístupný cez **Katalóg publikačnej činnosti** na stránke Ústrednej knižnice SAV, ktorý obsahuje metadáta (bibliografické záznamy) k publikáciám. Prostredníctvom katalógu môže:

- **používateľ** (verejnosť) vyhľadávať a **používať** publikácie v súlade so **Všeobecnými podmienkami používania repozitára SAV** a v súlade s ustanoveniami **Autorského zákona**,
- **autor** vkladať svoje publikácie podľa schválenej **metodiky pre autora** a určovať rozsah použitia autorského diela používateľom (sprístupňovanie). Videonávod **Ako nahrat prácu do Inštitucionálneho repozitára SAV** nájdete [tu](#).

Napište r

Repozitár

- Vnútri každého repozitára je špecializovaný systém súborov
- Fond tvoria **digitálne objekty**

Digitálny objekt obsahuje:

- Jedinečný identifikátor (**handle**)
- Vlastnosti, metadáta (properties)
- Obsah v bitoch (content)
- Digitálny podpis (signature), zabezpečenie autenticity obsahu
- Záznamy o použití, vyhľadávaní objektu (transaction log)

Otvorené softvéry pre repozitáre:

Dspace, Eprints, Fedora, Invenio...

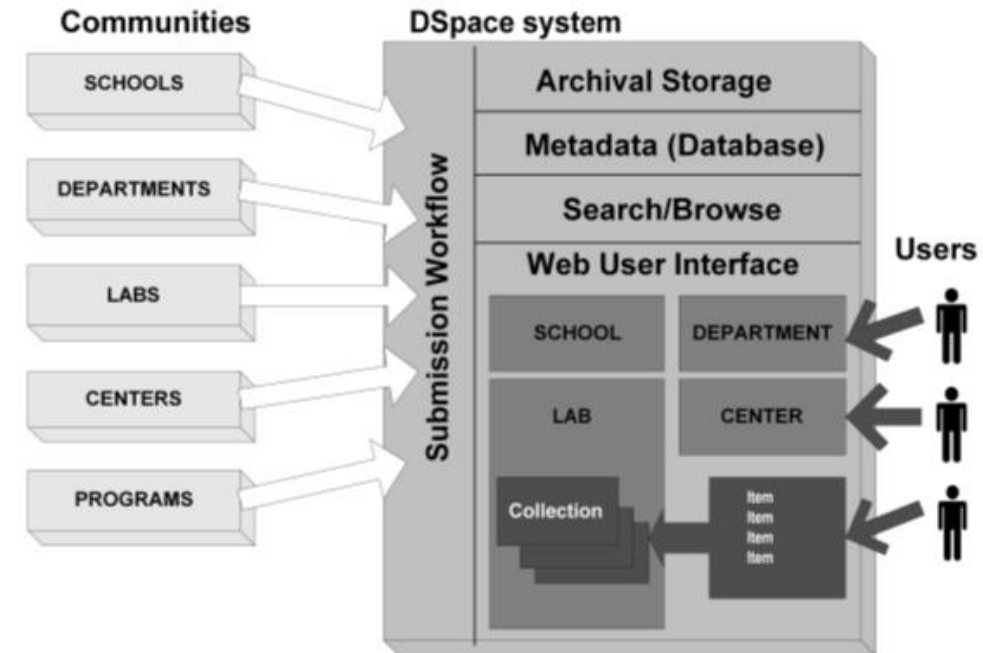
Dôveryhodnosť repozitárov:

PLATTER (Planning Tool for Trusted Electronic Repositories)

DRAMBORA (Digital Repository Audit Method Base on Risk Assessment)

Funkcie repozitára:

- Spracovanie dokumentov
- Tvorba metadát
- Uloženie a archivácia digitálneho obsahu
- Zabezpečenie integrity a autenticity
- Sprístupnenie dokumentov

Dôveryhodnosť repozitárov – referenčný model OASIS

Repozitár by mal spĺňať 10 podmienok:

1. Musí prijať **záväzok dlhodobej a udržateľnej správy** digitálnych objektov pre cieľovú komunitu.
2. Musí **preukázať spôsobilosť a zdroje** pre zabezpečenie udržateľnosti.
3. Musí mať **jasné formálne a legislatívne rámce** ako východisko svojich záväzkov.
4. Musí mať efektívnu a udržateľnú rámcovú **stratégiu**.
5. Musí definovať a prijať **inštitucionálne interné politiky** pre získavanie a ukladanie digitálnych objektov.
6. Musí byť schopný poskytnúť **zabezpečenie integrity**, autenticity a dostupnej použiteľnosti digitálnych objektov.
7. **Vytvára a uchováva relevantné metadáta** o digitálnych objektoch, obsahu, ako aj udalostiach súvisiacich s objektmi, vrátane podmienok sprístupňovania a kontextu použitia.
8. Musí byť schopný zabezpečiť splnenie požiadaviek na **sprístupňovanie** digitálnych objektov konkrétnej komunite.
9. Musí mať spracovanú **stratégiu dlhodobej ochrany** vrátane riešenia bezpečnostných konfliktov a havárií systému.
10. Musí mať **technickú infraštruktúru adekvátnu udržateľnej údržbe** a zaistenia digitálnych objektov.

OASIS: nezisková organizácia, vznikla v r. 1993 ako Standard Generalized Markup Language (SGML) Open

Ako nájsť vhodný repozitár?

Medzinárodné registre repozitárov

- Registry of Open Access Repositories, ROAR (<http://roar.eprints.org/>)
- Open Directory of Open Access Repositories, OpenDOAR (<https://v2.sherpa.ac.uk/opendoar/>)
- Registry of Research Data Repositories (<https://www.re3data.org/>)

ROARMAP: Registry of Open Access Repository Mandates (politiky, <http://roarmap.eprints.org/>)

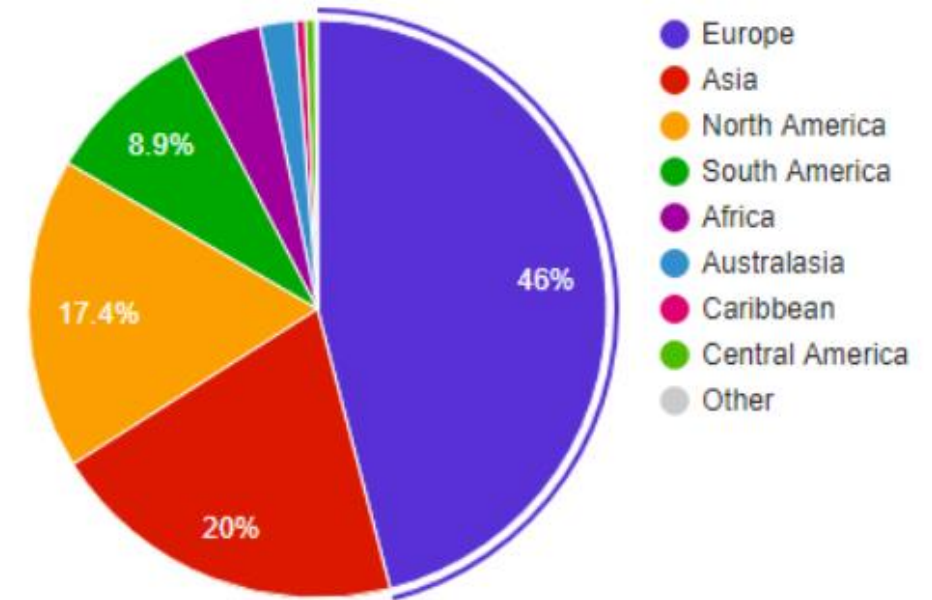
Kde si overiť, ktorú verziu svojho článku smiem dať do repozitára?

Sherpa Romeo: <https://v2.sherpa.ac.uk/romeo/>

OpenDOAR

Proportion of Repositories by Continent - Worldwide

Total = 3519 repositories

OpenDOAR - 19-Jun-2018

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 00011 01 110 100 0 10 11 0110010

Dátová explózia

90 % svetových dát sa vyprodukovalo za posledné 2 roky – vďaka novým nástrojom a metódam vo vede (ako urýchľovače, teleskopy skúmajúce vesmír, družice skúmajúce Zem, sekvenovanie génov, magnetická rezonancia a pod. v biomedicíne, ale aj v iných vedách, napr. archeológii, 3D skenovanie a modelovanie, nástup počítačového spracovania vo všetkom, od environmentalistiky po lingvistiku...)

80 % z dát, ktoré pribúdajú, nie sú štruktúrované – sú užitočné len pre tých, ktorí ich získali, ale pri dobrom spracovaní a manažovaní by mohli poslúžiť aj mnohým ďalším.

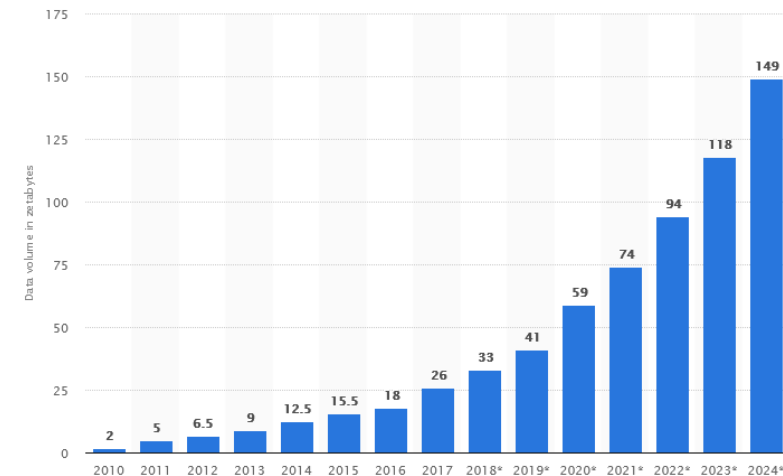
Dáta však musia byť:

- kvalitné,
- dobre opísané,
- dobre štruktúrované,
- dobre uskladnené a prístupné

(v rámci možností – napr. po anonymizácii osobných údajov, vyriešení licencií a pod.)

Komu patria výskumné dáta?

- Spravidla výskumnej inštitúcie
- Význam inštitucionálnych politík
- Dáta nepodliehajú copyrightu
- Na ich využitie možno udeliť licenciú

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Prečo sa starať o dáta?

- Článok vo vedeckom časopise nepovie všetko
- Podkladové dáta: „Pohľad pod kapotu výskumu.“
- Objem a rôznorodosť produkovaných dát rastie
- Je v záujme vedcov aj výskumných inštitúcií, aby mali v dátach poriadok
- Dáta ako služba a reprezentácia inštitúcie
- Záujem o dáta rastie (otvorená veda, spolupráce, interdisciplinárnosť...)
- Aj staršie dáta sú zaujímavé, vznikajú nové cesty ich využitia
- Tvorcovia dát nemusia ani tušiť, na aký účel môžu byť ich dáta v budúcnosti pre niekoho užitočné

Pre inšpiráciu k inštitucionálnej politike ohľadom dát:

<https://www.jisc.ac.uk/guides/research-data-management>

Koho to zaujíma?

- Financovateľov výskumu (H2020, Horizont Europe)
- Výskumné inštitúcie
- Vydavateľov
- Ostatných vedcov

What your research supposedly looks like:

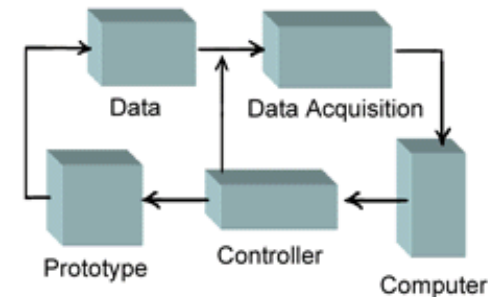

Figure 1. Experimental Diagram

What your research *actually* looks like:

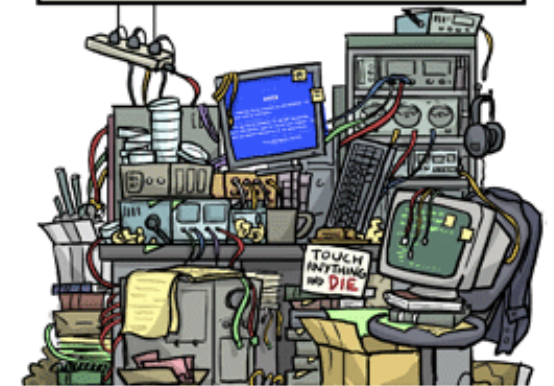
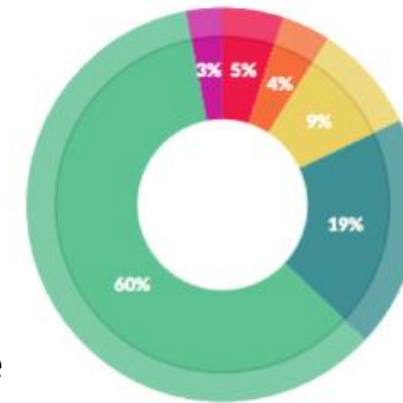

Figure 2. Experimental Mess

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 1 01 001 0 0 1 1 00011 01 110 100 0 10 11 0110010

Manažment výskumných dát patrí k dobrej praxi

- Otázka kontinuity v laboratóriách (Vyznáte sa v dátach svojich kolegov/študentov? Vyznali by sa kolegovia v tých vašich? Aj po desiatich rokoch?)
- „skryté znalosti“ – informácie, ktoré „predsa všetci v labáku vedia“, ale nikto ich nenapíše/môžu sa ľahko stratiť/dáta bez nich môžu zmiasť čitateľa.
- Dobrá organizácia dát redukuje námahu potrebnú na ich vyhľadanie a pochopenie systému, čím zvyšuje podiel času, ktorý môžete stráviť štúdiom vašej témy.
- Otázka bezpečnosti dát („Stratil sa USB kľúč. Dva roky práce v ťahu!“)
- Vopred sa rozhodnete, čo, s kým a kedy budete zdieľať (v rámci laboratória a so spolupracovníkmi zdieľame dáta hneď po ich získaní, so svetom zvyčajne až po tom, ako dáta poslúžili primárnemu účelu).
- Keď už zdieľať, tak v podobe kvalitných dát (vyhľadateľnosť, usporiadanosť, otvorené formáty...). Dáta by mali byť využiteľné a **zrozumiteľné bez interakcie s autorom**
- Zdieľanie dát zvyšuje **reprodukovateľnosť, dôveryhodnosť**, aj **finančnú efektívnosť výskumu** (v podobe možnosti opätovného využitia dát).

What data scientists spend the most time doing

- Building training sets: 3%
- Cleaning and organizing data: 60%
- Collecting data sets: 19%
- Mining data for patterns: 9%
- Refining algorithms: 4%
- Other: 5%

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

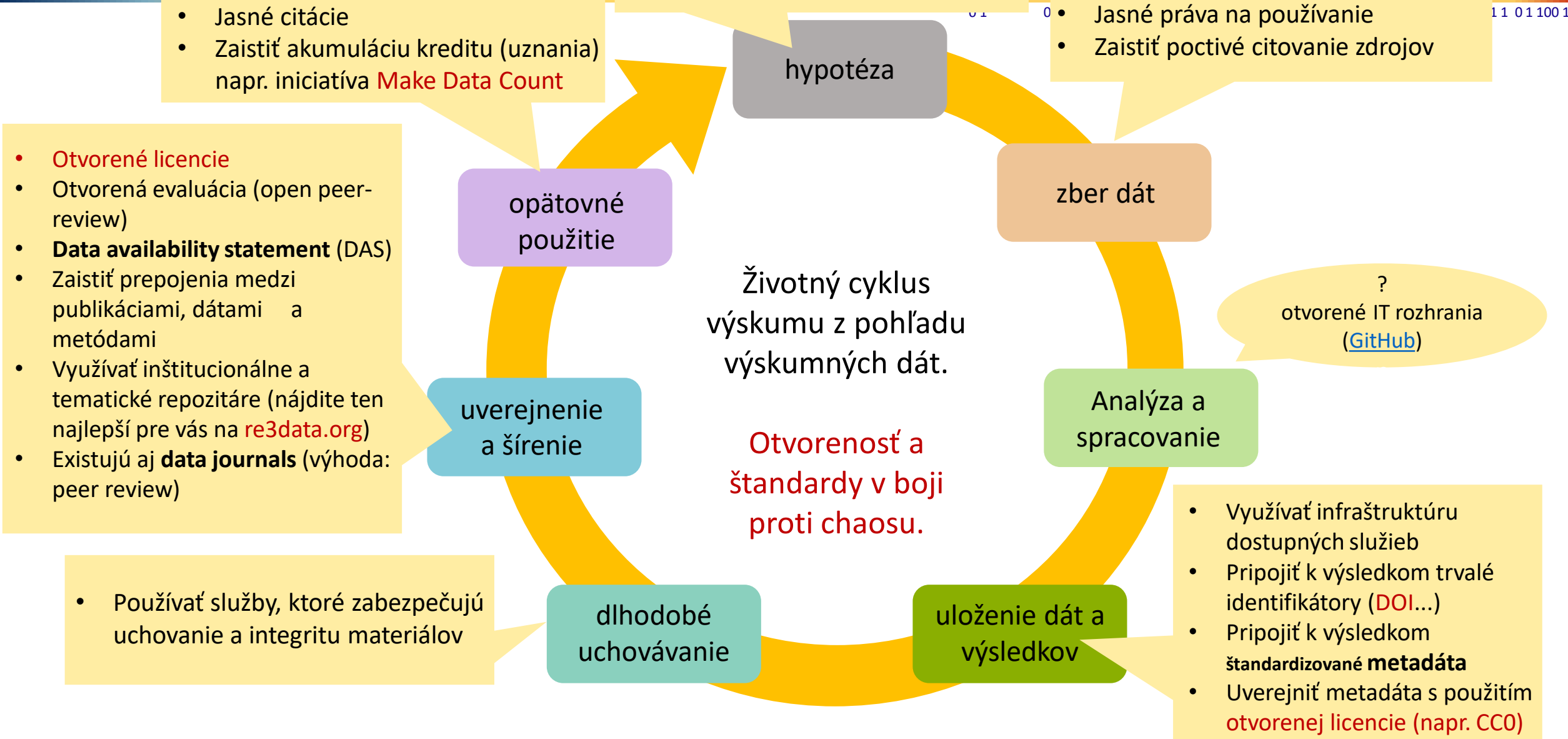
Typy výskumných dát

- **Dáta plynúce z pozorovaní:** dáta získané v reálnom čase, zvyčajne nenahraditeľné
- **Experimentálne dáta:** laboratórne výskumy (génové sekvencie, chromatogramy...)
- **Simulačné dáta:** testovacie modely (ekonomické, klimatické...)
- **Skompilované dáta:** text mining, data mining...
- **Tzv. referenčné dáta:** zbierka menších datasetov (napr. databanky génových sekvencií)

Dáta vo výskumnom cykle

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01

A b cx yz ð s % 7 de∞ q v b↔ k p f 0 r ± v < gjt → n 0 ≤ ≠ Δ № 5€%+xhxi φe ψ Д Ў Ñ « è * # & ± © cc by § ~ z ? @

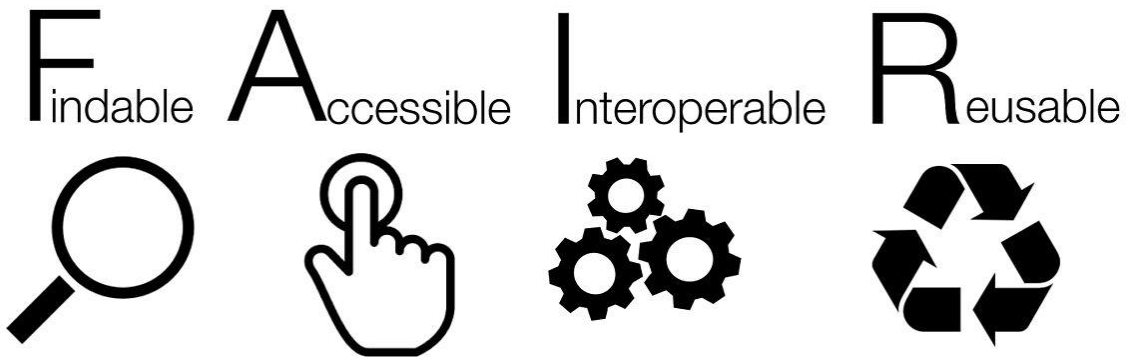

Princípy FAIR: Findable, Accessible, Interoperable, Reusable

Princípy FAIR

A b cx yz ð s ¼ 7 de∞ q v b↔ k p f 0 r ± v <
wgjt → ∩ 0 ≤ ≠ Δ № 5 € % † x h x i φ e ψ Δ Ÿ Œ « è * # & ± © cc by
§ ~ z ? @

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 1 01 001 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

FAIR – princípy manažmentu dát

(pôvod: konferencia v Leidene, 2014. V roku 2016 boli princípy publikované v článku Wilkinson et al. 2016: <https://doi.org/10.1038/>)

Findable – nájdateľné (metadáta, identifikátory)

Accessible – dostupné (ak aj nie sú „open“, je dôležité, aby bol ich status jasne definovaný)

Interoperable – interoperabilné (dôležitosť prepojenia a kompatibility s inými – napr. štandardy metadát ako Dublin Core, <https://dublincore.org/>)

Reusable – znovu využiteľné (význam licencií, napr. Creative Commons)

What is FAIR DATA?

Data and supplementary materials have sufficiently rich metadata and a unique and persistent identifier.

FINDABLE

Metadata and data are understandable to humans and machines. Data is deposited in a trusted repository.

ACCESSIBLE

Metadata use a formal, accessible, shared, and broadly applicable language for knowledge representation.

INTEROPERABLE

Data and collections have a clear usage licenses and provide accurate information on provenance.

REUSABLE

<https://libereurope.eu/article/implementing-fair-data-principles-role-libraries/>

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Aplikácia princípov FAIR berie do úvahy:

- **Dokumentácia** – poskytuje kontext a robí dáta zrozumiteľné aj pre ostatných vedcov.
- **Metadáta** – štruktúrované dáta o dátach, zvyšujú objaviteľnosť dát a uľahčujú ich strojové spracovanie.
- **Formáty dát** – dôležité najmä keď treba kombinovať viac súborov dát z rôznych zdrojov.
- **Prístupové práva k dátam** – kto a za akých podmienok môže k dátam pristupovať (musí sa určiť vopred, napr. v informovaných súhlasoch pacientov v rámci klinických štúdií musí byť vopred špecifikované, za akým účelom a za akých podmienok sa dáta použijú, čo z nich sa môže zverejniť a čo nie).
- **Trvalé identifikátory** – DOI sa môže použiť aj na vedecké dáta, ktoré budú vďaka nemu ľahko vyhľadateľné. Okrem DOI ale existujú aj identifikátory fyzických vzoriek, organizácií a mnohých iných vecí vo výskume (tie môžeme použiť pri tvorbe dokumentácie k dátam).

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

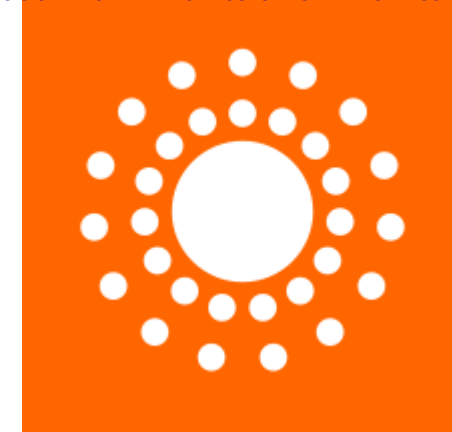
- Na začiatku projektu sa dohodnúť s kolegami na budúcej štruktúre dát (ako sa budú zapisovať, do akých adresárov sa bude čo dávať, ako sa budú nazývať súbory...)
- Dokumentácia by mala obsahovať všetko potrebné o zbere dát...
 - **metódy,**
 - **nástroje,**
 - **softvér.**
- ... a všetky relevantné záznamy počas celého výskumného procesu:
 - **kto s dátami pracoval,**
 - **ako sa spracovávali,**
 - **ako súvisia** s inými súbormi dát alebo publikáciami.

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Metadáta – dáta o dátach

- Uznávaným štandardom pre metadáta je Dublin Core
- Rôzne vedné odbory a oblasti ľudského záujmu majú vlastné metadátové štandardy, napr.:
 - Darwin Core – pre geografický výskyt druhov
 - EML – Ecological Metadata Language pre ekológiu
 - VRA Core – Visual Resources Association pre vizuálne umenie
 - V behaviorálnych, spoločenských a ekonomických vedách sa často používa Data Documentation Initiative (štandard pre prieskumy, dotazníky, štatistické súbory)...
- Ak štandardy vo Vašej oblasti neexistujú, spíšte do zvláštneho súboru všetky informácie, ktoré považujete za potrebné pre porozumenie daným dátam.

Dublin Core Metadata Initiative

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Formáty dát

- Je dôležité používať formáty súborov zaužívané vo Vašom vednom odbore.
- Stáva sa, že výrobcovia prístrojov majú vlastné softvéry spracovávajúce výstupy z prístrojov vo vlastných formátoch (ktoré výskumníci s prístrojmi od inej firmy nemusia vedieť otvoriť).

- **Ideálny formát je:**

- neproprietárny (nie je krytý patentom či copyrightom firmy),
- nešifrovaný,
- nekomprimovaný,
- bežne používaný výskumnou komunitou,
- v súlade s otvorenými zdokumentovanými štandardmi.

Dobrá prax pre formáty súborov podľa Stanfordskej knižnice:
<https://library.stanford.edu/research/data-management-services/data-best-practices/best-practices-file-formats>

- Metasúbory (containers): TAR, GZIP, ZIP
- Databázy: XML, CSV
- Zemepisné: SHP, DBF, GeoTIFF, NetCDF
- Video: MOV, MPEG, AVI, MXF
- Zvuk: WAVE, AIFF, MP3, MXF
- Štatistika: ASCII, DTA, POR, SAS, SAV
- Obrázky: TIFF, JPEG 2000, PDF, PNG, GIF, BMP
- Tabuľkové údaje: CSV
- Text: XML, PDF/A, HTML, ASCII, UTF-8
- Webové archívy: WARC

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Prístupové práva k dátam

- Niektoré dáta sú citlivé a nie je žiaduce, aby ich mohol vidieť hocikto (či už kvôli právam pacientov, alebo právam priemyselného vlastníctva).
- V takom prípade je dobré **zverejniť metadáta**, aby mohol o prístup k dátam požiadať výskumník, ktorý na to má relevantný dôvod.
- Je kľúčové zverejniť aj **podmienky**, za akých môže byť udelený prístup a **kontakt** na oprávnenú osobu, ktorá môže prístup udeliť.
- ... dosť často sa však stáva, že sa vedci bránia myšlienke zdieľania dát len z nezvyku, alebo nešpecifických obáv.

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Licencie pre otvorené dáta

- Najpoužívanejšie licencie sú Creative Commons, napr. CC-BY, CC-BY-SA.
- Open Source licencia pre otvorené dáta v IT (softwar, skripty, programy): GPL (General Public Licence).
- Aj metadáta majú mať svoju licenciu (dosť často to býva CC0 – public domain).
- CiteAs (<https://citeas.org/>) nástroj na citovanie rôznych výskumných produktov.

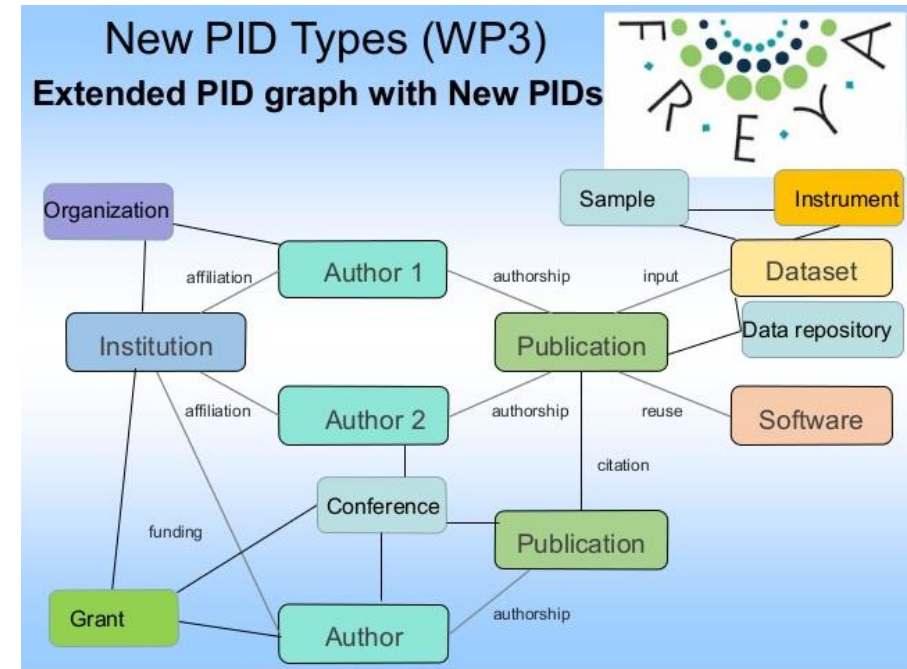
Jednoduchým spôsobom ako zdieľať dáta je zverejniť ich v **repozitári** – dátovom, odborovom, inštitucionálnom, alebo všeobecnom ako napr. **Zenodo**, ktoré už pri vkladaní obsahu dáva užívateľom návod ako postupovať v súlade s princípmi FAIR. Poskytuje aj DOI a licencovanie podľa voľby vkladajúceho a zároveň sa stará o dlhodobé uchovávanie.

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Trvalé identifikátory

- používa sa na jednoznačné identifikovanie objektu (online aj offline)
- udržiavané aktívne v priebehu času
- Inštitucionálne spravované systémy trvalých identifikátorov:
 - Digital Object Identifiers (DOI) a Handle systém, ORCID...
 - Persistent Uniform Resource Locator (PURL), Uniform Resource Name (URN)...

Nielen vedecký článok/kniha, ale aj **dataset môže mať DOI**
(Data Cite, <https://datacite.org/>)

iniciatíva [FREYA](#)

Manažment výskumných dát

A b c x y z ð s ¼ 7 d e ∞ q v b ↔ k p f 0 r ± v <
w g j t → ∩ 0 ≤ ≠ Δ № 5 € % † x h x i φ e ψ Д Ў Ñ « ë * # & ± © cc by
§ ~ z ? @

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

F

Metadáta
Trvalý identifikátor

A

Kto a ako má prístup

I

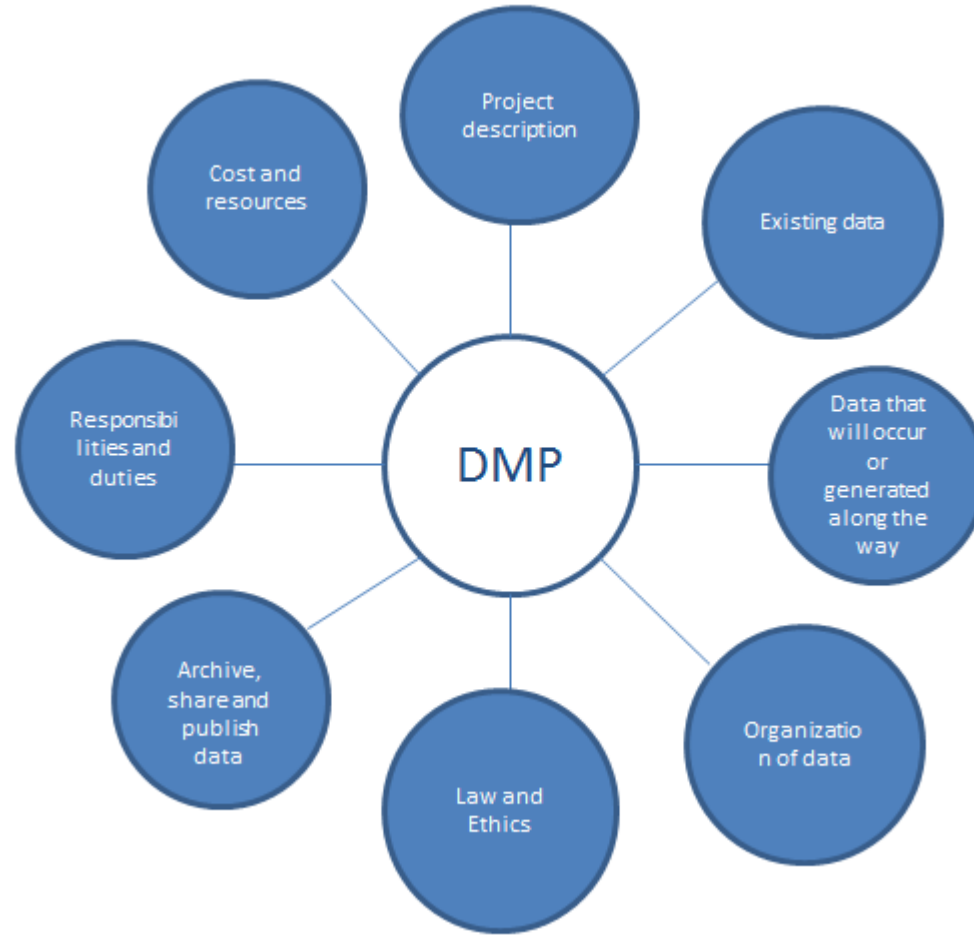
metadátové štandardy
štandardné formáty dát

R

Presná dokumentácia

DATA MANAGEMENT PLAN – Plán manažmentu dát

1 0 1 0 0 1 0 0 1 1 0 0 0 1 1 1 0 1 0 0 0 1 0 1 0 1 1 1 0 1 1 1 0 1 1 0 1 1 0 0 0 1 0 1 1 0 0 0 1 0 1 1 0 1 1 0 0 1 0

- Viac než formalita – DMP je nástroj, ktorý umožňuje vedcovi:
 - systematicky premýšľať o dátovom manažmente,
 - robiť strategické rozhodnutia v správnom čase,
 - ujasniť si so spolupracovníkmi očakávania ohľadom projektu,
 - zjednotiť si so spolupracovníkmi postupy a spôsoby dokumentácie.
- O dátach treba rozmýšľať (a rozhodovať sa) PRED, POČAS aj PO uskutočnení výskumu. DMP sa vypracováva na úplnom začiatku, ale v priebehu výskumu sa môže modifikovať podľa aktuálneho vývoja situácie.
- Čoraz viac sa razí politika povinných DMP (ako súčasť žiadosti o grant).
- Niektoré grantové agentúry a donori (napr. ERC) majú vzory DMP, do ktorých výskumník vyplní údaje špecifické pre svoj projekt.
- Výskumné inštitúcie vo vyspelých krajinách už majú vo vnútorných predpisoch povinnosť vypracovávať DMP.
- Existujú v nich aj pracovné pozície „podpora manažmentu dát“.

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Na aké otázky odpovedáte v pláne manažmentu dát

- Aký druh dát budete zbierať počas výskumu? (dotazníky, merania, texty, fotografie, skeny...)
- Budú medzi nimi špeciálne, citlivé kategórie dát? (osobné údaje, biologické vzorky, komerčné údaje, ktoré by mohli ovplyvniť obchodnú súťaž...)
- Musíte pred začatím projektu žiadať o súhlas (osoby – napr. pacientov, alebo organizácie, napr. Štátnu veterinárnu a potravinovú správu, Štátnu ochranu prírody, Etickú komisiu...)?
- Potrebujete pred začatím projektu splniť nejaké právne povinnosti?
- Ste si vedomí práv a povinností pri používaní dát iných strán (napr. z komerčných databáz – niektoré môžu mať v zmluvách zákaz zdieľania podkladových dát po ukončení projektu, alebo obmedzenie objemu dát, ktoré môže výskumník extrahovať)?
- V akých formátoch budete dáta ukladať?
- Aký je predpokladaný objem získaných dát?
- Máte stratégiu pomenovávania súborov a adresárov?

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Na aké otázky odpovedáte v pláne manažmentu dát

- Ako budete dáta dokumentovať, opisovať? Metadát je veľa – ale ktoré budú kľúčové pre váš projekt?
- Ako zabezpečíte, že budú vaše dáta zrozumiteľné pre iných?
- Ako zabezpečíte svoje dáta (aby k nim nemali prístup neoprávnené osoby – napr. dáta sú chránené heslom na univerzitnom serveri, citlivé dáta v papierovej podobe zamknuté v skrinke)?
- Ako zaistíte zálohovanie dát?
- Akým spôsobom budete zdieľať dáta, ktoré majú byť zverejnené (napr. v repozitári)?
- Ako zabezpečíte dlhodobé uchovávanie? Ako dlho (napr. minimum 5 rokov pre dáta, ktoré sú podkladom pre publikácie)?
- Ktoré z množstva získaných dát majú byť uchovávané dlhodobo a ktoré majú byť zničené/vymazané?

Pomoc pri vytváraní DMP:

Pokyny pre data management pri projektoch **Horizont 2020**:

https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-data-mgt_en.pdf

Nástroje pre plán manažmentu dát:

- OpenAIRE – Argos:
<https://argos.openaire.eu/splash/>
- DCC (Digital Curation Centre, UK) DMP Online: <https://www.dcc.ac.uk/dmponline>
- DMPtool (USA univerzity):
<https://dmptool.org/>

DMPTool by the Numbers

 54,108 Users	 51,335 Plans <small>More</small>	 290 Participating institutions <small>More</small>
---	--	--

Top Templates

Digital Curation Centre
Template USP - Baseado no DCC
Template USP - Mínimo
NSF-SBE Social, Behavioral, Economic Sciences
UNICAMP-GENERIC: Aplicável a todas as áreas
More

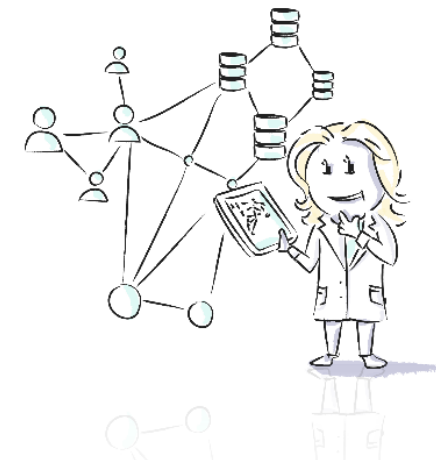
ABOUT RESOURCES CONTACT LOG IN

Plan and follow your data

Create machine actionable DMPs.
Configure to best fit your discipline.
Link to EOSC components out of the box.
Share easily in your repository.

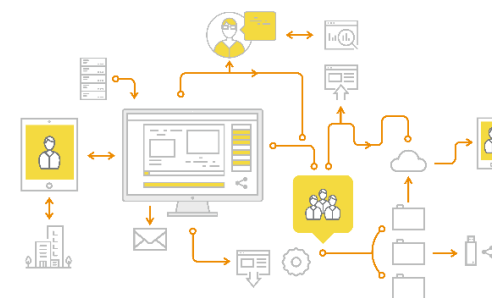
Bring your Data Management Plans closer to where data are generated, analysed and stored.

Start your DMP

Plan to make data work for you

Data Management Plans that meet institutional funder requirements.

DMPonline helps you to create, review, and share data management plans that meet institutional and funder requirements. It is provided by the Digital Curation Centre (DCC).

Sign in Create account

* Email

* Password

Forgot password?
 Remember email

Sign in

- or -

Sign in with your institutional credentials

59,972 Users

314 Organisations

65,212 Plans

89 Countries

1 0 1 0 0 1 0 0 1 1 0 0 0 1 1 0 1 1 1 0 1 0 0 0 1 0 1 0 0 1 1 0 1 1 0 1 1 0 1 1 0 1 1 0 1 0 0 0 1 0 1 1 0 0 0 1 0 1 1 0 1 1 0 0 1 0 1 1 0 1 1 0 0 1 0

Zaujímavé zdroje:

- **Guidelines on FAIR Data Management in H2020:** https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-data-mgt_en.pdf
- https://ec.europa.eu/research/participants/docs/h2020-funding-guide/cross-cutting-issues/open-access-data-management/data-management_en.htm
- **Managing and Sharing Data** (UK Data Archive): <https://ukdataservice.ac.uk/media/622417/managingsharing.pdf>
- **RDM Rose** (vzdelávacie materiály): <http://rdmrose.group.shef.ac.uk/>
- **Creating a Data Management Plan Document** (Open Science Framework): <https://help.osf.io/hc/en-us/articles/360019931133-Creating-a-data-management-plan-DMP-document>
- **Research Data Alliance** <https://rd-alliance.org/>
- **CODATA** – Committee on DATA of the International Science Council (<https://codata.org/about-codata/>)
- **FAIRsharing** (<https://fairsharing.org/>) – štandardy, databázy, politiky
- **Citovanie dát** – nezisková organizácia **Data Cite**: <https://datacite.org/>, iniciatíva **Make Data Count**: <https://makedatacount.org/>,
- Webinár OASPA (združenia vydavateľov s otvoreným prístupom) na tému citovania dát: <https://oaspa.org/oaspa-endorses-make-data-count-join-our-webinar-to-find-out-more/>
- Publikácia o **dátových metrikách** (čo je potrebné, aby zdieľanie dát mohlo byť odmeňované napr. v akademickom systéme hodnotenia: Lowenberg et al. 2019: <https://zenodo.org/record/3525349#.Yh3k6lk1Xb0>)

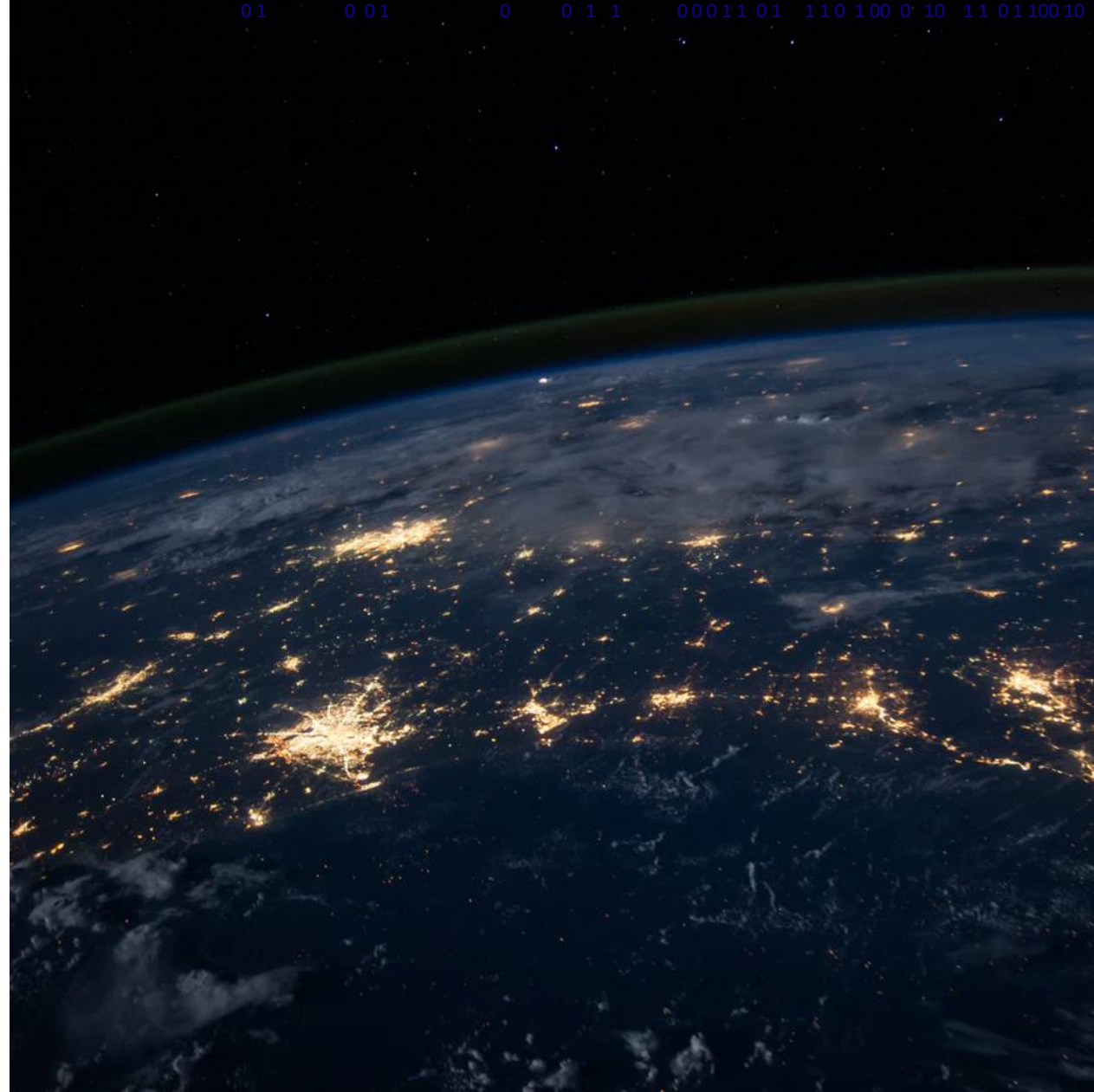
10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1

1

Ako zodpovedný manažment dát prospieva vedcom a vede

- Zdieľanie dát zvyšuje **dosah** výskumu a **prestíž** výskumníka aj výskumnej organizácie, pre ktorú pracuje.
- Zdieľanie dát zvyšuje ekonomickú efektivitu výskumu (pridaná hodnota opätovného zdieľania + možnosť zabrániť zbytočnému duplikovaniu).
- Zdieľanie dát tiež prispieva k **transparentnosti a reprodukovateľnosti** výskumu a pôsobí ako prevencia „sloppy science“ (nedbalej vedy) , pretože si podkladové údaje môže každý skontrolovať (recenzent v rámci recenzného konania, iný vedec z danej oblasti v rámci prieskumu literatúry, aj spätne po rokoch) a vidieť, čo s nimi výskumník robil.

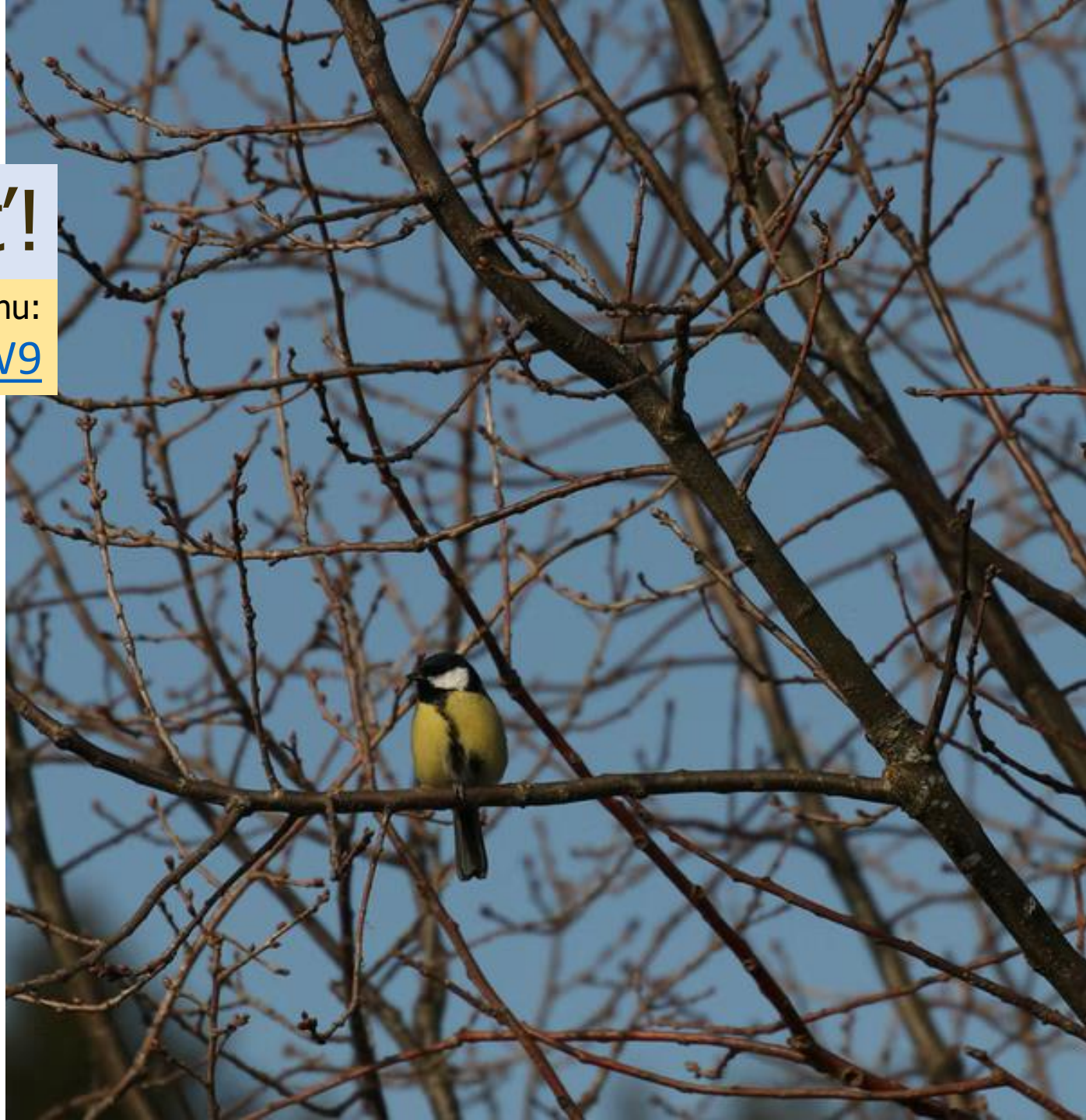
01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Ďakujem za pozornosť!

Prosím, ak ste tak ešte neurobili, vyplňte prezenčnú listinu:

<https://forms.gle/D6e1GLDHm26dwvuW9>

10100100110001101110100 0 1 0 1 1 01 1 1 01 001 0 0 1 1 0001101 110100010 110110010

Zdroje obrázkov (ak nie sú uvedené pri obrázkoch), alebo zaujímavé linky pre ďalšie štúdium

- **Str. 2:** svetlá mesta v noci z leteckej perspektívy: Denis Kummer, unsplash, <https://unsplash.com/photos/52gEprMkp7M>
- **Str. 3:** Ilustrácia k chybovému hláseniu Google 404 error page <https://kinsta.com/blog/error-404-not-found/>,
obrázok knižnice: Alfons Morales, unsplash: <https://unsplash.com/photos/YLSwjSy7stw>
- **Str. 4:** obrázok archívu: Ula Kuzma, unsplash, <https://unsplash.com/photos/9i4DHIC80AQ>
- **Str. 5:** obrázok archívu: C M, unsplash https://unsplash.com/photos/X_j3b4rqnlk
- **Str. 6:** Green Open Access, Australasian OA Strategy Group: <https://aoasg.org.au/what-is-open-access/>
- **Str. 7:** inštitucionálny repozitár SAV: <https://uk.sav.sk/pre-vedcov/open-access/institucionalny-repozitar-sav/>
- **Str. 8:** schéma repozitára DSpace, Smith et al. 2003: <http://dlib.org/dlib/january03/smith/01smith.html>
- **Str. 9:** graf počtu repozitárov podľa kontinentu: Bawack a Nkolo 2018, Open Access Movement: Reception And Acceptance By Academic Libraries In Developing Countries" (2018).Library Philosophy and Practice (e-journal): <https://core.ac.uk/download/pdf/188141049.pdf>
- **Str. 11:** loďka: <https://www.vectorstock.com/royalty-free-vector/sea-ship-icon-vector-22623123>
- **Str. 12:** Dátová explózia s predikciou do r. 2024, Statista 2020, <https://www.statista.com/statistics/871513/worldwide-data-created/>
- **Str. 13:** Diagram vs realita výskumu: PhDComics, J. Cham 2008, Managing qualitative data at UofG, <https://uofgpgrblog.com/pgrblog/2018/2/9/managing-qualitative-research-data-at-uofg>
- **Str. 14:** Graf o práci s dátami <https://www.integrity-research.com/big-data-big-mess-fixing-isnt-easy/>
- **Str. 21:** Wesley Tingley, unsplash: <https://unsplash.com/photos/snNHKZ-mGfE>
- **Str. 35:** NASA, unsplash: <https://unsplash.com/photos/Q1p7bh3SHj8>
- **Str. 36:** Ďakujem za pozornosť: obrázok: Nick Fewings, unsplash, <https://unsplash.com/photos/-dtKoaHpi9M>